

6. Шостак А. А. Конфліктологія в освітньому процесі. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2016. № 3(55). С.69-76.

УДК 373.2.015.31:688.72/.73

Федоренко І.В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
Науковий керівник – док. філософії, ст.викл. **Дубовик Ю.О.**

СУЧАСНА ІГРАШКА ЯК ЗАСІБ СЕНСОРНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

Анотація: стаття присвячена дослідженню ролі сучасної іграшки як засобу сенсорного виховання дітей раннього віку. У статті розглянуто сучасні іграшки, які використовуються у процесі розвитку дітей раннього віку, а також розкрито особливості їх використання. Наведено переваги застосування сучасних іграшок для сенсорного виховання дітей раннього віку. Запропоновані варіанти застосування сучасних іграшок в процесі сенсорного виховання дітей раннього віку.

Ключові слова: сучасна іграшка, діти раннього віку, сенсорний розвиток, сенсорне виховання.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сенсорне виховання дітей раннього віку (від 1 до 3 років) є основою пізнання світу, перша сходинка якого – чуттєвий досвід. Успіх розвитку дітей у сферах розумового, фізичного та естетичного виховання значно залежить від рівня розвиненості їх сенсорних здібностей. Це означає, наскільки досконало та точно дитина відчуває, бачить і чує навколишній світ через свої відчуття.

Саме для дітей раннього віку особливо важливий чуттєвий досвід, оскільки на цьому етапі він має велике значення в їхньому житті. Іграшка відіграє вагомую роль у формуванні сенсорних навичок сучасних дітей раннього віку.

Аналіз останніх досліджень. Тема визначення місця сучасних іграшок у розвитку дітей дошкільного віку висвітлена у низці дослідженнях, зокрема: В. Абраменкової, Л. Артемова, О. Батухтіної, Г. Беленька, О. Вовчик-Блакитної, Н. Гавриш, К. Карасьова, О. Кононко, К. Крутій, С. Ладивір, С. Онощенко, Т. Піроженко, О. Смірної та інших. Хоча питання досить широко вивчено, проте потребує подальшого дослідження, оскільки ринок іграшок швидко розвивається, виховний потенціал сучасної іграшки потребує ширшого висвітлення.

Сенсорне виховання дітей раннього віку через сучасну іграшку є актуальною педагогічною проблемою, вирішення якої має важливе значення як для майбутніх педагогів, так і суспільства загалом.

Основна частина. Сенсорний розвиток дитини – це розвиток відчуттів і сприймання, уявлень про предмети: їх форму, колір, величину, розташування в просторі; об'єкти і явища навколишнього світу.

Процес сприйняття дитиною безпосередньо пов'язаний з мисленням, пам'яттю, увагою і скеровується мотивацією. До кінця періоду дитинства у дитини формуються практично усі властивості сприйняття. Дитина вчиться відчувати своє тіло, пізнавати навколишній світ і переміщатися у цьому світі, дізнається, що саме означають різні звуки, вчиться розмовляти, набуває навичок взаємодії з численними предметами, а також із людьми.

Пізнання навколишньої дійсності у дітей розпочинається з аналізу інформації, яку вони отримують під час візуального спостереження, у звуках, запахах, різних смаках тощо.

Сприйняття формується на основі синтезу різних відчуттів: зорових, слухових, тактильних, кінестетичних, нюхових. У сприйнятті відбиваються предметність, цілісність, структурність, свідомість предмета тощо.

О. Мошківська наголошує, що період перших 3 років – етап найбільш інтенсивного сенсорного розвитку дітей, адже у малюків не розвинене абстрактне мислення, вони пізнають життя саме через відчуття, що лежать в основі психічного та фізичного розвитку дітей [3, с. 177].

Зауважимо, що сенсорний розвиток і сенсорне виховання – не тотожні поняття, зокрема другий термін означає цілеспрямовані педагогічні впливи, що забезпечують формування почуттєвого пізнання й удосконалення відчуттів і сприйняття. Дитина навчилася лише дивитися, але не бачити, слухати, проте не чути.

До ключових завдань сенсорного виховання належать:

- формування у дітей системи обстежуваних дій;
- формування системи сенсорних еталонів;
- розвиток уміння самостійно використовувати сенсорні еталони у власній діяльності.

Одним із джерел об'єктного пізнання світу є іграшка. Саме робота з нею з різних сторін формує цілісне розуміння дитиною базових понять.

Сенсорні іграшки – це особливий вид іграшок, що сприяє подальшому формуванню уявлень про кольори та їх відтінки, форми, співвідношення величин і засвоєння відповідних назв, а також

розвитку окоміру. Наприклад, як базові сучасні ігрові набори варто розглядати піраміди:

- різнокольорові з поетапним зменшенням діаметра кілець (від 5 кілець);
- з кількома основами, з насадками однієї форми та кольору на основу (на кожній – інші);
- з поєднанням кольорів та їх відтінків (по 2 відтінки кожного кольору).

Перелік іграшок, що сприяють вихованню сенсорної культури дітей насправді набагато ширший, оскільки всі різнокольорові, озвучені, музичні іграшки так чи інакше формують уявлення дітей про властивості предметів, удосконалюють діяльність органів чуття.

Вважаємо, що важливо підбирати іграшки приємних, чистих, яскравих, гармонійно поєднаних кольорів, з приємним звучанням, виготовлених з матеріалів різної фактури.

У цьому контексті вагомим є питання вибору серед усього розмаїття іграшок для дітей раннього віку. На думку К. Поліщук, серед широкого асортименту, що існує, варто вибирати ті, які відповідають технічним (якість виготовлення, безпечність використаних матеріалів для здоров'я дитини; вікова адресність, реквізити підприємства-виробника, способи санітарно-гігієнічної обробки та ін.), психолого-педагогічним (відповідність віку, поліфункціональність, спрямованість на спільну гру, зрозумілі для дитини орієнтири для самостійної діяльності) та соціокультурним (реалістичність зображуваного образу; пропагування загальнолюдських цінностей; спрямованість на формування доброзичливого ставлення до навколишнього світу та ін..) вимогам [4, с. 85].

Згідно з рекомендаціями В. Кошеля, практичні здобутки на час закінчення раннього віку полягають у тому, що діти можуть:

1. Групувати предмети за кольором, формою, величиною під час вибору з чотирьох варіантів.

2. Упізнавати у різноманітті кольорових плям предмети та явища, що мають характерну колірну ознаку (зелена трава (весна), жовте листя (осінь), білий сніг (зима)).

3. Співвідносити різнорідні предмети за формою, кольором, фактурою, величиною, вибираючи з чотирьох варіантів.

4. Упізнавати у плямах різного розміру корову і теля, курку і курча.

5. Визначати різні предмети за їхніми характерними сенсорними ознаками (море, ліс, дощ, сонце).

6. Використовувати предметні назви для позначення форми (цеглина, кавун, кулька, огірок) та для позначення кольору (трава, ківі, морква, сонечко).

7. Добирати предмети необхідної форми для розвитку самостійної сюжетної гри (вантажать на машину кубики певного кольору) [2, с. 24].

Відповідно цих практичних навичок на базі сенсорного розвитку необхідно забезпечити дитину певним ігровим комплексом. Сьогодні для батьків та педагогів є повний доступ до сучасних іграшок, які багатофункціонально закривають запити вікової категорії.

Проте варто зауважити, що чимало сучасних іграшок, зокрема українського виробництва, є удосконаленими виробами традиційних іграшок. Наприклад, компанія ПРОТЕКО створює екологічні дерев'яні іграшки та пропонує чимало позицій іграшок для розвитку, серед яких і сенсорний мішечок "Природа" – набір-гра для сенсорних виражень. Дитина, перебираючи різні дерев'яні фігурки, розвиває тактильну чутливість і дрібну моторику. Виробник відразу пропонує 6 варіантів застосування однієї іграшки:

1. Вибрати фігурку в мішечку та не виймаючи назвати її.
2. Дорослий називає фігурку, а дитина шукає її серед інших.
3. Зіграти на базі матеріалів із набору з дитиною у класичне лото, обираючи фігури до карток.
4. Зробити балансир – розмістити елементи на основу так, щоб довше втримати рівновагу.
5. Знайти пару кольоровій карточці, на якій позначено контуром конкретну фігуру.
6. Скласти карточки з малюнком фігур у різній послідовності, а потім по черзі виймати їх.

Мультифункціональність сучасної іграшки формує всебічно розвинену особистість, при цьому сенсорні навички стають провідником до наступних рівнів розвитку дитини раннього віку.

Широкий асортимент сучасних іграшок для розвитку також має бренд Cubika, який пропонує для дітей раннього віку дерев'яні варіанти традиційних пірамідок, шнурівок, пазлів, конструкторів із базовими елементами до 10 штук. Зауважимо, що кольорова пастельна гама позитивно впливає на зосередження уваги на формах, текстурі. Наприклад, іграшка-в'язанка для дітей від 2 років розвиває дрібну моторику, уважність, мислення, окомір, координацію рухів.

За Н. Грама, важливо слідувати сенсорним еталонам, які презентують загальноприйняті зразки зовнішніх властивостей предметів, створені людством у процесі суспільно-історичного розвитку. Наприклад, є сім кольорів спектра, система геометричних фігур (квадрат, коло, трикутник, овал), фонемі, система музичних звуків тощо [1, с. 110–118].

Для практичної демонстрації сенсорних еталонів сучасні виробники придумали комплексні ігрові набори. Вони мінімізують

кількість об'єктів для розвитку, проте закривають всі потреби педагога та дитини для обстеження.

Відповідно поліфункціональну сенсорну модель закривають ігрові панелі, або бізіборди, а також бізікуби. Вони є популярними сьогодні й викликають зоровий, слуховий, тактильний інтерес у дітей раннього віку. Так, починати знайомство можна до 1 року, проте від 1 до 2 років збільшується діапазон взаємодії з іграшкою.

Одночасно під час тактильних відчуттів матеріалів розвивається предметна пам'ять до фігур, величин; зорові образи – базових кольорів, а пізніше й відтінків.

Важливо зазначити, що тенденція сучасних іграшок також спрямована на наближення до реального життя. Так, із 2 до 3 років пропонуються дітям ігрові набори під кожен з професій, де представлені копії чи мініатюри предметів із дорослого світу.

Відірваність від практики та світу мінімізується, дитина на ранньому етапі знайомиться з базою для подальшого розвитку гармонійної особисті. Саме тому сенсорне виховання – ґрунт для розвитку, а іграшки – допоміжний інвентар у цьому.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Сенсорний розвиток як основа мислення є базою словникового запасу, математичного сприйняття, письма, естетичного розвитку дітей. Велике значення надається накопиченню досвіду роботи дитини з матеріалами найрізноманітніших форм, кольорів і фактури, щоб розвивати зорові, слухові та особливо тактильні відчуття.

Сучасні іграшки повною мірою забезпечують сенсорні потреби дітей раннього віку, проте важливо свідомо підходити до вибору. Асортимент іграшок для дітей перевантажений, як і бажання батьків придбати все для своєї малечі.

Проте йти варто по принципу “не кількість, а якість” та цільове призначення іграшки.

Список використаних джерел

1. Грама Н.Г. Сенсорний розвиток дітей раннього віку: теорія і практика: *монографія*. Одеса, 2018. 239 с.
2. Кошель В. М. Сенсорне виховання дітей раннього віку: *навч.-метод. посіб. для вихователів дітей дошкільного віку, студентів спеціальності «Дошкільна освіта» та батьків*. Чернігів: ФОП Баликіна О.В., 2019. 160 с.
3. Мошківська О. Особливості сенсорного розвитку дітей раннього віку. *Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи: зб. наукових праць*. Житомир: ФОП Левковець, 2023. 243 с.
4. Поліщук К. М. Сучасна іграшка: актуальність, тенденції, перспективи впливу на дитину. *Освітній дискурс. Гуманітарні науки*. 2019. Вип. 13. С. 79–88.